

דתניא, שהרי שנינו בברייתא: **ספינה נקנית במסירה, דברי רבי.**

שספינה נקנית במסירה, זה ברשות הרבים.⁽³⁾ כאן, מה שאמרו חכמים החולקים על רבי נתן, דהיינו רבי, שספינה נקנית במשיכה, זה בסימטא.⁽⁴⁾

טו-ב וחכמים אומרים: לא קנה את הספינה עד שימשכנה לרשותו,⁽¹⁾ או עד שישכור את מקומה של הספינה, ויקנה אותה מטעם "קניין חצר". ואף על ידי "שכירות" נחשב המקום כרשותו, ורשותו של אדם קונה לו מה שבתוכה.⁽²⁾

וטעם החילוק בין רשות הרבים לבין סימטא הוא, משום שבסימטא, שאפשר לקנות את הספינה במשיכה, אין דרך לקנותה במסירה. אך ברשות הרבים, שאי אפשר במשיכה, כדלקמן, קונה הוא את הספינה במסירה.⁽⁵⁾

ומשמע שלדעת רבי ספינה נקנית במסירה, ואיך העמדנו את הברייתא דלעיל כדברי רבי, והרי לדברי חכמים לעיל ספינה נקנית במשיכה ולא במסירה!?

ושואלת הגמרא: **במאי אוקימתא**, במה העמדת ופירשת, **להא ברייתא בתרייתא** [האחרונה] — **ברשות הרבים.**

ומשנינן: **לא קשיא. כאן**, מה שאמר רבי

אם כן יש לתמוה: **אימא סיפא** של ברייתא:

וכן כתב להלן לענין משיכה שהיא במבואות שיש בהם מים והספינה עומדת שם. וחולק בזה על מאן דאמר: אין ספינה נקנית במשיכה אלא על גבי קרקע, ראה לעיל עה ב הערה 22 אות ב.

4. "סימטא" היא זווית הסמוכה לרשות הרבים, שאין הרבים מהלכים שם בקביעות, אבל לפעמים נדחקים בני רשות הרבים ונכנסים לשם. על כן יש רשות לבני אדם לשבת שם ולהניח את חפציהם.

כיון שיש רשות לכל אדם להניח את חפציו בסימטא, הרי מקום זה מתייחד למי שעומד שם באותה שעה וקונה הוא במשיכה כאילו היא רשותו. — על פי רש"י קדושין כה ב ורשב"ם בסוגיין. [ראה עוד להלן פה א ובפירושו רשב"ם פד ב ד"ה והניח על גבי סימטא ובפירושו רבינו גרשום בסוגיין ולהלן פד ב ד"ה מדד וד"ה תא שמע ושם בהערות].

5. א. **רשב"ם.** לפי זה, משיכה קונה דוקא בסימטא ומסירה קונה דוקא ברשות הרבים. וטעמו של דבר: א. בכל מקום שיכול הוא לקנות

1. כתב הרשב"ם: עד שימשכנה לרשות המיוחד לו, משמע לחצירו. והקשה עליו הרש"ש דאם כן יקנה את הספינה מטעם חצר. [ויש לדון, לפי הסוברים (ראה להלן הערה *11) שמרשות הרבים לסימטא סגי במה שמשך חלק מן החפץ לסימטא, אף על פי שעדיין עיקרו ברשות הרבים, האם בכהאי גוונא שייך קנין חצר, היות ואין עיקרו בחצירו, ראה במהרי"ט אלגזי בכורות פרק ב אות יז, בתוספות הרא"ש גיטין עח ב ד"ה והא ושם ב"חזון איש"].

ולהלן אמרו בהדיא: עד שימשכנה מרשות הרבים לסימטא — שאף היא נחשבת "רשותו" של לוקח, כמו שכתב הרשב"ם שם.

2. כתב רשב"ם: רשותו של אדם קונה לו כדנפקא לן [גיטין עז א] מ"ואם המצא תמצא בידו הגנבה" [שמות כב ג]. וראה שם בגיטין דאף לענין גט נאמר [דברים כד א]: "וכתב לה ספר כריתות ונן בידה" ומתרוייהו ילפינן שחצירו של אדם הרי היא כידו ממש.

3. כתב רשב"ם: כגון רקק מים שברשות הרבים,

להיפך – אם מסירה מועילה (ברשות הרבים) כל שכן משיכה – בסימטא, ואם נאמר על החפץ שהוא נקנה במשיכה, משמע שמסירה הגרועה אינה מועילה.]

ג. לדברי רבינו תם הקשו התוספות: מאי פריך על רב האומר: בהמה נקנית במשיכה, מן המשנה דקתני: בהמה נקנית במסירה, הרי יש משנה אחרת בבבא מציעא [ב א, ח ב] שבהמה נקנית במשיכה כדברי רב?!]

ותירצו: בבבא מציעא מדובר במציאה שאי אפשר לקנותה במסירה, לפיכך מועילה בה משיכה, מה שאין במכירת בהמה, שאפשר במסירה – אין משיכה קונה, ושפיר קשיא על רב ממשנה דקידושין.

ד. לשיטת רשב"ם: בסימטא אין ספינה נקנית במסירה היות ומועילה בה משיכה, אבל אותיות נקנות במסירה גם בסימטא. טעמו של דבר הוא: כיון שמשיכה לא מועילה באותיות היות ואין משיכה אלא בדבר שגופו ממון [כמו שכתב רשב"ם בעמוד א ד"ה ואותיות במסירה], אם כן אין מניעה לכך שאותיות יהיו נקנות במסירה בסימטא, כי רק מה שמשיכה מועילה בסימטא, מפקיע את קנין המסירה.

אמנם תוספות כתבו [אליבא דרשב"ם]: אפילו בסימטא דבעינן משיכה, אותיות נקנות במסירה, ושמענין מינה דמסירה דאותיות לאו היינו אחיזה בעלמא [כקניין מסירה בעלמא] דהא בסימטא לא מהניא מסירה, אלא עם המשיכה בעינן מסירה כדפרישית לעיל [ראה בהערה לעיל עמוד א].

משמע שסברת רשב"ם היא דלא מהני מסירה בסימטא בכל גוונא, כי סימטא היא מקום המיוחד למשיכה, ואין דרך למסור במקום המיועד למשיכה.

[וצריך תלמוד מה הקשה רבינו תם על הרשב"ם, הרי אין כאן קניין שמבטל קניין אחר, אלא שבמקום שנהוג זה לא תקנו את זה. אמנם

במשיכה, אין דרך לקנות במסירה, היות ומשיכה היא קניין חשוב יותר ממסירה. ב. אין משיכה מועילה אלא כאשר הוא מושך את החפץ לרשותו, או לסימטא. [שאף היא נחשבת כרשותו, כדלקמן.] על כן, בסימטא, שיכול הוא לקנות במשיכה – אין מסירה קונה לו, אך ברשות הרבים, שאי אפשר לקנות בה במשיכה – קונים חפצים במסירה.

ב. על שיטת רשב"ם הקשה רבינו תם: וכי משיכה ומסירה מצוות הן שאין לעשות אלא מן המוכחר, ואף אם משיכה חשובה מן המסירה, מדוע לא יוכל לקנות במסירה אפילו בסימטא [היות ומסירה היא קנין שמועיל בספינה, על כל פנים ברשות הרבים]?!]

ועוד הקשה רבינו תם: הגמרא בקידושין כה ב מקשה על דברי רב האומר: בהמה גסה נקנית במשיכה, מן המשנה שאמרה: בהמה גסה נקנית במסירה. ולפי דברי הרשב"ם יש לתמוה: הרי אפשר ליישב את הסתירה ולומר: רב דיבר בסימטא שבה קונין במשיכה ועל כן אמר רב: בהמה גסה נקנית במשיכה – ולא במסירה, והמשנה דיברה ברשות הרבים שבה אין קונים במשיכה, לפיכך בהמה גסה נקנית שם במסירה, ומה קשה לגמרא על דברי רב?!]

על כן פירש רבינו תם : א. מסירה עדיפה ממשיכה משום דמסירה מיד ליד ובפניו של מקנה. [כשיטת ריב"א בתוספות (לעיל עה ב) והרשב"ם לשיטתו חולק שם על הריב"א ורבינו תם וסובר שאין צורך למסור את החפץ מיד ליד, ראה שם בהערות.]

ב. מסירה קונה ברשות הרבים, וכל שכן בסימטא, שהרי אפילו משיכה הגרועה מועילה בסימטא, מסירה המעולה לא כל שכן.

ולדברי רבינו תם: חפץ שנאמר עליו שמשיכה מועילה בו, בודאי מועילה בו גם מסירה; חפץ שנאמר עליו שמסירה מועילה בו, משיכה הגרועה אינה מועילה בו. [ולרשב"ם:

הרבים, תיקשי: היאך אמרו חכמים לא קנה עד שימשכנה? וכי משיכה ברשות הרבים מי [האם] קניא?!?

והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו [שניהם אמרו] שיש שלשה כללים היכן מועילים הקניינים במטלטלין:

א. מפירה קונה ברשות הרבים, וכן בחצר שאינה של שניהם, המוכר והקונה, אלא של

וחכמים אומרים: לא קנה עד שימשכנה, או עד שישכור ארת מקומה.⁽⁶⁾

ואי מיירי ברשות הרבים, תיקשי: ממאן אוניר?!? הרי רשות של רבים היא, וכיצד יש לו אפשרות לשכור את רשות הרבים לעצמו,⁽⁷⁾ כדי שיוכל לקנות את הספינה ב"קנין חצר"?!?

ותו, ועוד, אם הברייתא מדברת ברשות

הדבר כמי שמשך מרשות מוכר לרשות לוקח [רבינו גרשום ור"י מיגאש], והרי לדעת רב סגי במשיכת כל שהו בספינה, ולדעת תנא קמא דרבי אחא בבעלי חיים סגי בעקירת יד ורגל, משמע דסגי במה שנכנס מעט לרשות לוקח.

[ברשב"ם (עו ב ד"ה משיכה) כתב שסימטא נחשבת חצר של שניהם, ולשיטת רבינו חיים וסיעתו סימטא נחשבת רשות של הלוקח.]

6. ראה מה שכתב הריטב"א בגירסת הגמרא וסדר השקלא וטריא בסוגיא.

7. א. ראה לעיל כג א בתוספות ד"ה אחולי שאפשר לקנות את רשות הרבים על ידי שבעה "טובי העיר" במעמד אנשי העיר, אלא שאין זה מצוי שיוכל לשכור מהם את רשות הרבים. וראה עוד שם ברשב"ם ד"ה מאן פייס וד"ה ומאן שביק.

ב. הקשו התוספות: מקושיית הגמרא משמע שאם נעמיד את הברייתא בסימטא לא יקשה לנו הא דקתני: עד שישכור את מקומה, ואמאי, וכי אטו יש ממי לשכור את הסימטא, הרי גם סימטא שייכת לרבים ואין ממי לשכור אותה!?

ותירצו: אכן, סימטא אי אפשר לשכור, אבל אפשר להעמיד את הברייתא בחצר של שניהם. [שמועילה בה משיכה, ואם ירצה יוכל לשכור מן המוכר את מקום הספינה, ויקנה אותה בקנין

ר"י לשיטתו (בדיבור תוספות דלעיל) שמשיכה מישך שייכא גם בשטר שאין גופו ממון, ורשב"ם חולק וסובר שמסירה היא זו שקונה באותיות ולא משיכה, אם כן הא דמהניא מסירה דאותיות בסימטא הוא משום שאין משיכה מבטלתו. ושפיר הקשה רבינו תם.]

ה. בתוספות בקידושין כה ב הובאה שיטת רבינו חיים כהן מדוע לא מועילה מסירה בסימטא:

והרב רבי חיים כהן מיישב פירוש רשב"ם, ומפרש דמסירה אינה קונה בסימטא, ולא מטעמא דרשב"ם [שמשיכה "מבטלת" את המסירה], אלא נראה לו הטעם, שהסימטא רשות של יחיד הוא והקודם בו זכה, וסתמא דמילתא המוכר קדם והביא בהמתו לשם קודם שבא הלוקח, אם כן הוי מקום בהמתו כחצירו, ואין מסירה ולא שום קנין מהני ברשות המוכר, והא דמהני משיכה הוא משום שעקר את הדבר ממקומו הראשון.

ורבינו יונה כתב: הכלי המונח בסימטא, הרי הוא כמו שנתון ברשות בעליו, כיון שיש לו רשות להניח שם כליו, אבל ברשות הרבים, שאין לו רשות להניח שם כליו, אין הכלי המונח שם כמי שמונח בחצירו, לפיכך מסירה קונה בו. וראה עוד בחידושי הר"י מיגאש, ברשב"א ובריטב"א בביורו שיטה זו.

והנה, כאשר מושך את החפץ בסימטא נחשב

אדם שלישי.⁽⁸⁾

אבל בחצרו של המוכר, אין מסירה מועילה, היות וחצירו של אדם קונה לו, ואי אפשר שאחרים יקנו בה ממנו.

וכן בסימטא אין מסירה קונה, היות ומשיכה מועילה בה, ואין קונין בקנין גרוע כאשר אפשר לקנות בקנין חשוב יותר.⁽⁹⁾

ב. משיכה קונה בסימטא וכן בחצר שהיא של שניהם.⁽¹⁰⁾

אבל בחצירו של המוכר אין משיכה מועילה.

וכן בחצר של אדם אחר, ואפילו ברשות הרבים, אין משיכה קונה, כי דרכה של משיכה ברשות שיש לקונה חלק בה.

ג. והגבהה קונה בכל מקום, אפילו ברשות שהיא מיוחדת למוכר בלבד.⁽¹¹⁾

וכיון שאי אפשר לשכור את רשות הרבים, וגם אין משיכה קונה ברשות הרבים, איך אפשר להעמיד את הברייתא ברשות הרבים?!

ומשנינן: מאי עד שימשכנה נמי דקאמר

הוא במשיכתו, ואפילו אם מטעם משיכה לא יוכל לקנות, יקנה מטעם חצר?!

יש לומר: אין שותפים קונים זה מזה בחצר המשותפת לשניהם [כמבואר לקמן פד ב, וראה עוד מה שהובא בהערה 1 לחלק בין משיכה לקנין חצר לענין הכנסה במקצת].

11. רשב"ם [ראה "מהדורא בתרא"].

הקשה הרשב"א: איך קונה הגבהה ברשות מוכר, הא כיון שהחפץ נמצא עדיין באויר חצירו של מוכר, אי אפשר שיזכה בו הלוקח שהרי אויר חצירו כחצירו, ואפילו הפסק כלי אינו מועיל, לדעת אביי [בבא מציעא קב א]?!?

ותירץ: שאני הכא דאיכא דעת אחרת מקנה, וכיון דעקר את החפץ מן החצר ממש, אין אוירו חשוב כל כך שלא תקנה לו הגבהתו, אבל משיכה אינה קונה בחצירו ממש, אף על פי שיש דעת אחרת מקנה. [יש לדון, אם ימשוך את החפץ באויר בפחות משלשה טפחים (ראה קידושין כו א בתוספות ד"ה אי נמי) האם יקנה מטעם משיכה, היות שאינו בחצר ממש, או דתוך שלשה נחשב כחצירו ממש ולא קנה.]

וראה בסמ"ע [קצא א] שכתב: הטעם דהגבהה קונה בכל מקום, משום דעל ידי שמגביהו בידו

חצר בלא משיכה (ראה להלן הערה 10 בשם תוספות בקידושין ח ב).]

ולהלן פד ב כתבו התוספות: בסימטא מצי אגר מבני ההוא מבוי דפתוח לה הוא סימטא. וראה עוד ברשב"ם שם שיש מפרשים: סימטא — שביל של יחידים.

8. כתב הרשב"א: חצר שאינה של שניהם היינו חצר שיש לו בעלים, ושהכניסה שם מוכר זה שלא מדעת הבעלים, הא לאו הכי לא קנה לוקח, כי אם המקום מושאל או מושכר למוכר, רשות מוכר גמורה היא ולא קנה.

9. א. על פי רשב"ם. ולדעת רבי חיים כהן הטעם הוא משום שמקום החפץ הוא ברשותו של מוכר, וכבר אמרנו שאין מסירה מועילה ברשות מוכר. [חצר של שניהם היא כסימטא לכל דבר — ריטב"א.] ולדעת רבינו תם מסירה קונה בסימטא.

ב. בחצר של קונה אין צורך במסירה כי חצרו של אדם קונה לו.

10. ואם תאמר: אם חצר של שניהם היא, תיפוק ליה מטעם קניין חצר, ומה צורך לומר שקונה

אבל לדברי חכמים, אין מסירה מועילה ברשות הרבים, ותיקשי: איך הניחו אביי ורבא את דברי חכמים המרובים ושנו את משנתם כדברי רבי?! (13)

אמר, תירץ, רב אשי: אין דברי אביי ורבא סותרים את דברי חכמים.

כי אי דאמר ליה מקנה לקונה: לך החזק בספינה וקני אותה, הכי נמי, לכולי עלמא, בין לחכמים בין לרבי, מועילה מסירה לקנות את הספינה ברשות הרבים, כדברי אביי ורבא.

והבא, דפליגי רבי ורבנן, במאי עסקינן? כגון דאמר ליה המקנה: לך משוך את הספינה וקני.

התנא, ומאי עד שישכור את מקומה דקאמר התנא, לא ברשות הרבים הוא מושך, ולא את רשות הרבים הוא שוכר.

אלא, הכי קאמר התנא דברייתא: לא קנה את הספינה, עד שימשכנה מרשות הרבים שבו היא עומדת, לסימטא. (*11)

ואם הספינה ברשות בעלים, המוכר, (12) היא נמצאת, לא קנה הלוקח, לא במסירה ולא במשיכה, עד שישכור את מקומה, ותקנה לו חצירו.

ותמהינן: לימא [האם נאמר] שאביי ורבא האומרים מסירה קונה ברשות הרבים, דאמרי, סוברים הם, כדברי רבי, שאמר ספינה העומדת ברשות הרבים נקנית במסירה.

לתוך הסימטא ולא די במקצתו.

12. רשב"ם ורבינו גרשום. [בפשוטו הוא הדין נמי אם היא ברשות אדם שלישי, אינו קונה אלא בשכירות מקום לדברי חכמים, והא דפירשו דמיירי ברשות מוכר, אורחא דמילתא הוא.]

ובתוספות הקשו: מדברי חכמים האומרים: לא קנה במסירה עד שישכור את מקומה, משמע שלדעת רבי החולק על חכמים מועילה מסירה ברשותו של מוכר, והרי ברשות מוכר פשיטא דלא מהני מסירה?!

על כן פירשו תוספות ש"רשות בעלים" אינה רשות מוכר, אלא רשות שיש לה בעלים כגון חצר שאינה של שניהם. [לאפוקי רשות הרבים, שאין אפשרות לשכור את מקום הספינה.]

13. רשב"ם. ויש לתמוה: הרי שיטת הרשב"ם בסוגיא לקמן שלעניין קניין אותיות קיימא לן כרבי ולא כחכמים, ומה תימה הוא לומר שאביי

הרי מביאו לרשותו וכאילו הוא מונח בידו, וב"קצות החושן" חלק עליו דדוקא משיכה בעיא סימטא אבל הגבהה קונה בכל מקום אפילו כאשר החפץ עדיין ברשות מוכר או רשות הרבים.

*11. כתב הרמב"ן [כתובות לא ב ד"ה ומדאוקימנא]: מהא דאמרינן עד שימשכנו מרשות הרבים לסימטא, משמע דכל שהוא מונח ברשות מוכר או ברשות הרבים, משעה שימשכנו מאותו רשות לסימטא קנה, אין צריך למשוך אותו בסימטא כלל. וב"ערוך השולחן" קצח ח כתב דאם מושך מרשות הרבים סגי במה שנכנס חלק מהחפץ לסימטא [אחרי שנעקר כולו ממקומו הראשון], ואם מושך מרשות מוכר צריך שלא ישאר כלום ברשות מוכר. [וראה עוד במה שהביא ה"בית יוסף" קצח י' ובסמ"ע קצח כ [ראה "דרישה" שם יא] נראה שאף במושך מרשות הרבים לסימטא צריך שיכנס כל החפץ

ובהערות תבואר הסוגיא, על פי שיטת התוספות ושאר הראשונים.

אמר רב פפא: האי מאן דמזבין ליה שטרא לחבריה, המוכר שטר חוב לחבירו, צריך למיכתב ליה שטר אחר, כדי לקנות את החוב.

ובשטר המכירה יהיה כתוב: **קני לך הוא, את שטר החוב, וכל שעבודא דביה,** (15)

אמר רב אשי: אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא, אמרתי שמועה זו של רב פפא, לפני רב כהנא, ואמרית ליה, הקשיתי לפניו: (16)

מר [חכמים] **פבר: קפידא,** אין דעת המקנה לקנות אלא במשיכה, כמו שאמר לו, ואינו מסכים שיקנה הקונה במסירה, היות ורוצה הוא שתהיה לו אפשרות לחזור בו עד שימשכנה הקונה לרשותו.

ומר, רבי, פבר: אינו מקפיד בדבר, ומה שאמר לו המקנה: לך משוך, **מראה מקום הוא לו,** אם תרצה להכניס את הספינה לרשותך, יכול אתה לקחת אותה מיד בלא עכוב, כי במסירת הספינה קנית אותה, והרי היא שלך. (14)

הסוגיא מתפרשת כאן על פי דברי הרשב"ם,

כרבנן דפליגי עליה דרבי ואמרי עד שיכתוב וימסור, וגם בא לפרש היאך יכתוב ליה ההוא שטרא, ובפשטו, עצם דברי רב פפא: **צריך למיכתב ליה,** הם כדעת חכמים, כי לדעת רבי אין צריך לכתוב כלום. ומה שאמר רב פפא שיכתוב: **קני לך הוא וכל שעבודה,** היא הלכה נוספת — מה יהיה נוסח השטר.

לפי זה, יתכן שאף לדעת רבי יצטרך לומר לו בפיו: קני לך הוא וכל שעבודה, שהרי שתי הלכות נפרדות הן, כנ"ל. וכן כתב בעליות דרבינו יונה.

ב. אך **תוספות** והרא"ש הסתפקו אם יש להוכיח מדברי רב פפא אלו שדעתו לפסוק כדעת חכמים, כי יש לומר שגם אליבא דרבי צריך לומר לו קני לך הוא וכל שיעבודה [ולשון רב פפא צריך למיכתב ליה לאו דוקא, ראה ברא"ש], ויתכן עוד, שאליבא דרבי צריך לכתוב לו שטר **ראיה** על מסירת שטר החוב ומכירתו [ולפי זה, לשון רב פפא: למיכתב ליה הוא בדוקא, ראה ב"מהדורא בתרא" ו"פלפולא חרפתא" אות ס על פי הגמרא להלן קעג א (ראה שם ברשב"ם ותוספות)].

16. קושיית רב אשי, לפי ביאור הרשב"ם, היא קושיא על סברת חכמים, וממילא, יש לפסוק

ורבא שנו משנתם כדברי רבי אף לענין קניין ספינה!! [ושמא לא הוה קשיא לגמרא על פסק ההלכה, אלא על כך שאבוי ורבא לא מצאו לנכון להזכיר את דעת חכמים המרובים, ועוד יש לומר: הא דקיימא לן כרבי לענין אותיות במסירה הוא משום דמסתבר טעמיה, כדברי רב אשי להלן, אבל בלאו הכי סבורה הגמרא שיש לפסוק כדברי חכמים].

14. רשב"ם. מדברי הרשב"ם נראה שקניינה של הספינה הוא במסירה ולשון "לך משוך" אינו מתייחס אל הקניין — שיקנה במשיכה, אלא כנתינת רשות הוא — יכול אתה למשוך את הספינה לביתך.

אך בפירוש רבינו גרשום כתוב: מראה מקום הוא לו, כי היכי דליקני בעיקר קניינה במשיכה. כלומר המקנה אמר לו שראוי לקנות בקניין משיכה, שהוא קניין עיקרי יותר, אבל אינו מקפיד על הדבר. [לדברי רשב"ם "מראה מקום" שאמרו כאן אינו דומה ל"מראה מקום" שאמרו להלן קסה א, כי שם הוא אמר איך לעשות את המעשה, אלא שאינו מקפיד שיעשו דווקא כדבריו, ראה תוספות ד"ה ומר].

15. א. כתב הרשב"ם: לפרושי אתא דהלכתא

הרי בודאי סברא היא שלא קנאו הלוקח אלא כדי לגבות את החוב הכתוב בו, (18) ואם כן, די במה שמסר המוכר את שטר החוב ללוקח, כדברי רבי, ואין צורך בשטר המכירה!?

אמר, השיב, לי רב כהנא: אין, אכן כן, לצור ולצור, אם לא יכתוב לו המוכר שטר אחר שבו יהיה כתוב "קני לך הוא וכל שיעבודה", הרי אנו אומרים שאין כאן ראייה שכוונתו היתה למכור את החוב עצמו, (19) ואיננו קונה אלא את הנייר כדי

טעמא, קניין השטר, הוא משום דכתב ליה הכי, שטר מכירה על שטר החוב. הא, אם מסר לו את שטר החוב, ולא כתב ליה הכי, לא קני במסירת השטר לחוד. (17)

ותיקשי: וכי יש לומר שכלל לא נתכוין המוכר למכור את החוב, אלא למכירת נייר השטר הוא התכוין!?

וכי על מנת לצור על פי צלוחיתו הוא, הלוקח, צריך את נייר השטר!?

רבנן, וכתב המרש"ל שלדעת התוספות יש לגרוס בסוגיין כגירסת הרי"ף: אמר רב אשי אמריתיה לשמעטא קמיה דרב כהנא ואמר לי ואי לא כתיב ליה הכי לא קני, אטו לצור על פי צלוחיתו הוא צריך אמרית ליה אין לצור ולצור, כלומר רב כהנא חלק על רב פפא ורב אשי יישב את דבריו.

אמנם המהרש"א כתב שתוספות יכולים לגרוס כאן כגירסת הרשב"ם, ואת קושיית רב אשי יש לפרש כפירוש הרמב"ן שרב אשי חלק על נוסח השטר ולא על עצם הדין שצריכים לכתוב שטר. [וכן משמע ברא"ש].

18. יש לעיין אם סברתו של רב אשי היא שה"דמים מודיעים" שכוונתו היתה לקנות את החוב ולא רק את הנייר, או שסברתו של רב אשי היא שבודאי לא היתה כוונתו אל הנייר בלבד, כי אין דרך בני אדם בכך. [ולפי ביאור הרמב"ן יש להוסיף: אין דרך בני אדם לכתוב שטר על מכירת נייר, כמו כתב רבינו יונה].

ונפקא מינה: האם קושיית רב אשי היא דוקא לענין מכירת שטרות, או גם בנותן מתנה.

19. ראה להלן עז א הערה 4 אות ג וראה ברשב"א שכתב: למאן דאמר אותיות

כדעת רבי, היות ודבריו מסתברים [לפי ביאור רשב"ם, רב אשי הביא להלן עז א עוד הוכחה לסברתו של רבי]. וראה בהערה הבאה.

17. א. על פי רשב"ם. לפי זה לשון כתב ליה הכי לאו דוקא הוא, כי עיקר קושיית רב אשי היתה לשם מה יש צורך בכתיבת השטר.

והרמב"ן הקשה על הרשב"ם מהא דקאמר "הכי", וכתב: רב אשי לא בא להכריע בין דעת חכמים לדעת רבי, אלא לחלוק על דברי רב פפא; רב פפא חידש שחייב הוא לכתוב לדברי חכמים, או על כל פנים לומר בפיו לדברי רבי: קני לך איהו וכל שעבודה, ורב אשי בא לחלוק ולומר שגם בלא נוסח זה, יקנה הלוקח את החוב, שהרי בודאי אין כוונתו לקנות את השטר כדי לצור על פי צלוחיתו. וכן דעת רבינו יונה והרשב"א.

ב. לפי גירסת הרשב"ם רב אשי הוא שחלק על רב פפא, ורב כהנא יישב את קושייתו של רב אשי.

דברי הרשב"ם מתאימים לגירסתו ופירושו להלן עז א שרב אשי סובר אותיות נקנות במסירה כרבי.

אך התוספות להלן מפרשים שרב אשי סובר אין אותיות נקנות במסירה בלא שטר, כדעת

לעטוף בו את צלוחיתו. (20)

נקנות במסירה צריך שיאמר לו כן בשעת מסירה.

והנה כתבו התוספות [אם תימצי לומר דלרבי אין צורך באמירה הנ"ל]: לרבי דאמר במסירה לחודה קני, כיון שמיקל בקנין, קני נמי אף על גב דלא אמר ליה קני לך איהו וכל שעבודיה.

ביאור דבריהם: אליבא דחכמים שהחמירו בהקנאת שטרות, והצריכו גם שטר קניין, אין אומרים: סתמו כפירושו ובודאי להקנאת החוב נתכוונו, אלא בעינן שיפרש בשטר שמקנה הוא לו את השטר ואת שיעבודו, אבל אליבא דרבי שהקיל בהקנאת שטרות, וסגי ליה במסירה ללא שטר קנין, אם כן יש להקל עוד, ולומר שהקנאת החוב נעשית גם באופן שאינם מפרשים זאת להדיא וסגי במה שמסתמא לכך נתכוונו.

20. א. כתב רשב"ם: אי משום אונאה יתר משתות, שאין הנייר שוה כל כך כמו הדמים שנתן הלוקח עבור החוב, ליהוי ביטול מקח, ומחזיר לו דמיו, וזה יחזיר לו שטר חובו.

כלומר, כאשר מסר המוכר ללוקח את שטר החוב בלא שכתב לו שטר מכירה עליו, יש כאן מכירת הנייר — לצור על פי צלוחיתו, אלא שמצד דין "אונאה" בטל המקח, שהרי הונה אותו יותר משתות.

ובגליון הש"ס הקשה ממה שאמרו להלן עח א שאונאה וביטול מכח נאמרו כאשר הפרש המחזירים הוא בכדי שהדעת טועה וסבור בלבו שכך שוה, אבל כאשר יש הפרש גדול בין שויו האמיתי של החפץ הנמכר לבין הדמים שניתנו עבורו, יש לנו לומר שמתנה בעלמא הוא ואין כאן מקח טעות ולא ביטול מקח, אם כן גם בנידון דידן, שההפרש הוא בכדי שאין הדעת טועה, יש לומר מתנה הוא, ומדוע כתב רשב"ם שהוי אונאה וביטול מקח?!?

ובראשונים עמדו על כך, ותירצו: ליכא

למימר בכי האי בכדי שאין הדעת טועה, ומחילה היא, דהכא ודאי מאן הזבין מתכוין הוא לראיה שבו, ואם אינה נקנית מחזיר לו הדמים ומקחן בטל.

כלומר, התם מחילה היא, כי יודע היה שאינו משלם את מחיר החפץ, אלא מוסיף עליו הרבה יותר משויו, אבל כאן אין שום מחילה, כי סבור היה לקנות את עצם החוב, אלא שלא עלתה בידו.

ב. כתב הרשב"א: אפילו הודה המוכר כי לדעת שיקנה אפילו הראיה שבו כתב לו, אפילו הכי לא קנה, ויכול הוא לחזור בו, דאין במשמע לשון שטרו אלא הנייר לבדו, ואין השטר קונה אלא מה שיש במשמעו.

והנה, לשיטת הרמב"ן [ראה לעיל הערה 17] דלא פליגי רב אשי ורב כהנא אלא אם צריך לכתוב הוא וכל שיעבודו או לא, אתי שפיר, שאין שטר קונה אלא מה שיש במשמעו, ולא שייך לומר: דברים שבלבו ובלב כל אדם הוא, דסוף סוף אין כאן שטר על החוב [על כל פנים למאן דאמר בעינן כתיבה ומסירה].

אבל לדעת רשב"ם, הלא רב אשי הקשה על עצם הצורך בשטר, אמאי לא סגי במסירה בלבד, שהרי בודאי אינו מתכוין לצור על פי צלוחיתו, ורב כהנא דחה ואמר: שמא כוונתו לצור על פי צלוחיתו.

אם כן יש לשאול: ממה נפשך, אם הלוקח התכוין לחוב, והמוכר רק לנייר בעלמא — אין צורך להגיע לדין אונאה כדי לבטל את המקח, ובלאו הכי הוי מקח טעות!?

ואם שניהם התכוונו לנייר בעלמא, הרי זו אונאה בכדי שאין הדעת טועה, והווי המעות מתנה!?

וצריך לומר ששניהם מתכוונים למכירת עצם החוב, ולא קנה, היות והווי דברים שבלב, ראה בריטב"א וב"אילת השחר".